

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
MEDICĪNAS FAKULTĀTES
VESELĪBAS ZINĀTŅU BAKALAURA MĀSZINĪBU
STUDIJU PROGRAMMA

**MAINĪGĀS VIDES IETEKME UZ PACIENTU VESELĪBAS
APRŪPES IESTĀDĒ**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Vineta Kalniņa**
Stud. apliec. Nr.vk07015
Darba vadītāja: Mag. Mz., Mag. Paed.
Ina-Mežiņa Mamajeva

RĪGA 2010

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma: Mainīgās vides ietekme uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Tēmas aktualitāti pamato – vides faktoru ietekme uz veselību, kas var veicināt vai arī kavēt atveseļošanos.

Darba mērķis ir analizēt mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības uzdevumi ir iepazīties ar literatūru un veikt literatūras analīzi, darba pamatojumam izmantot F. Naitingeiles teoriju, izveidot anketas un veikt aptauju, apkopot un izanalizēt gūtos rezultātus, izdarīt secinājumus un ieteikumus par mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības metode: kvantitatīvais pētījums – aptauja.

Pētniecības instruments – anketa.

Pētniecības iegūtie rezultāti pierāda, ka lielākajai daļai respondentu ir izpratne par vides faktoru ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies – pacientiem ir zināšanas par mainīgās vides ietekmi uz viņiem veselības aprūpes iestādē un to ietekmējošiem faktoriem.

Atslēgvārdi: vide, pacients, veselības aprūpes iestāde.

ANNOTATION

The theme of bachelor paper is: Influence of changeable environment on a patient in health care institution.

Topicality of this theme motivate influence of environment factors on health, their ability to promote or block the recovery.

The aim of bachelor paper is - to analyse influence of changeable environment on patient in health care institution.

The tasks of research work are:

- 1) to get acquainted literature and do analysis of literature;
- 2) to use the theory of F.Nightingale to substantiate a bachelor paper;
- 3) to form a questionnaire and get answers;
- 4) to do summarization and analyse the results;
- 5) to draw conclusions and give recommendations about influence of changeable environment on patient in health care institution.

Research method - quantitative investigation - poll.

Research tool – questionnaire.

The acquired results of research work demonstrate that majority of respondents have understanding about influence of environment factors on patient in health care institution.

Prognathic hypothesis is confirmed – patients have knowledge about influence of changeable environment on them in health care institution and about factors influenced environment.

Key words: environment, patient, health care institution.

SATURS

Apzīmējumu saraksts	5
Ievads	6
Teorētiskā daļa	9
F.Naitingeiles vides piemērošanas teorijas pielietojums	9
Galvenie vides faktori un to iedarbība uz cilvēku organismu	11
Mainīgās vides ietekmējošie faktori uz pacientu	13
Praktiskā daļa	18
Pētījuma metodoloģija	18
Pētījuma darba rezultāti un analīze	19
Secinājumi un ieteikumi	22
Izmantotā literatūra un avoti	23
Pielikumi	25
1.pielikums. Aptauja – anketa	26
2.pielikums. Respondentu salīdzinājums pēc vecuma grupām	28
3.pielikums. Respondentu salīdzinājums pēc dzimumiem	29
4.pielikums. Palātas iekārtojums pacientu skatījumā	30
5.pielikums. Visbiežākie vides ietekmējošie faktori pēc pacientu domām	31
6.pielikums. Māsas raksturojums pacientu skatījumā	32
7.pielikums. Pacientu gultas raksturojums	33
8.pielikums. Pacientu attiecības ar citiem cilvēkiem	34
9.pielikums. Respondentu domas par gaisa kvalitāti telpās	35
10.pielikums. Respondentu viedoklis par pacientu ēdināšanu slimnīcā	36
11.pielikums. Telpas tīrības nodrošinājums pacienta skatījumā	37

Apzīmējumu saraksts

Vide – materiālā apkārtnē, vieta, kurā, kas atrodas; apkārtējo eksistences apstākļu kopums, apkārtnē (1).

Pacients – slimnieks, cietējs (2).

Veselības aprūpes iestāde – slimnīca, vieta, kur notiek aprūpe (3).

skat. – skatīt

att. – attēls

gs. – gadsimts

ES – Eiropas Savienība

IEVADS

Latviešu valodas vārdnīcā vide raksturota kā apkārtējo apstākļu kopums.

Analizējot jēdzienus vide un veselība, to savstarpējo saistību, jēdzienu cilvēka vide plašākā nozīmē definē kā telpu ar abiotisko, biotisko un sociālo apstākļu kopumu, kas atrodas fiziskā un psiholoģiskā mijiedarbībā ar šajā telpā atrodošos indivīdu vai indivīdu grupu, ietekmējot tā dzīvības un apziņas procesus (4).

Pamatojoties uz psihologu H. Murraja un A. Maslova teorijām, attīstījās uz pamatvajadzībām orientētās māsu zinātnes teorijas. Vide ir viens no četriem pamatjēdzieniem (cilvēks, veselība, vide, aprūpe) māsu zinātnes teorijā. Vide ietekmē indivīda spēju nodrošināt pamatvajadzības. Cilvēkiem ir nepieciešams apmierināt visas pamatvajadzības, lai spētu dzīvot, augt un attīstīties. Tās visplašāk ir aplūkotas A. Maslova vajadzību hierarhijas piramīdā (fizioloģiskās, drošības, mīlestības un piederības, pašvērtības un pašapliecināšanās vajadzība).

Indivīds, kuram vajadzības ir apmierinātas, atrodas homeostātiskā līdzsvarā. Ja, kāda no vajadzībām netiek apmierināta homeostātiskais līdzsvars tiek izjaukts. Piemēram, indivīdam sasklimstot, jo pēc A. Maslova piramīdas netiek nodrošinātas fizioloģiskās vajadzības (uzturs, gaiss, ūdens, izvadīšana, temperatūra, atpūta, izvairīšanās no sāpēm).

Vides kā jēdziena iekļaušana māsu zinātnes teorijās dod daudzpusīgāku pieeju problēmu risināšanā. Florense Naitingeile teorijā par piemērošanos videi bija pirmā, kura akceptēja vides ietekmi uz indivīda veselību. Par svarīgāko Naitingeile uzskatīja veselīgas ārējās vides saglabāšanu. Naitingeile uzskatīja, ka veselībai galvenais ir labs gaiss, siltums, gaisma, diēta, tīrība un klusums.

Rūpes par vidi ietver arī apkārtnes piesārņojumu – radioaktīvās, toksiskās izejvielas.

Pasaulē arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta vides faktoru ietekmei uz cilvēku veselību. Tas attiecas uz visām pasaules valstīm, jo gaiss, ūdens un citi dabas resursi visai cilvēcei ir kopīgi.

Latvijas vide atzīta par ekoloģiskāko Austrumeiropā, bet pasaules mērogā tā ierindota 8. vietā pēc produktiem, gaisa piesārņojuma, dzeramā ūdens kvalitātes, kopā 25 vides kvalitātes rādītājiem (5).

Vide ietver visus faktoros, kuri varētu ietekmēt indivīdu – visu to, ko mēs redzam un jūtam sev apkārt: klimatiskos, ekonomiskos, politiskos, sabiedrisko attiecību apstākļus, veselības aprūpes sistēmu dotajā sabiedrībā, stāvokli ģimenē un darbā (3). Cilvēks uz vides faktoriem reaģē dažādi. Viens ir jūtīgāks, cits mazāk jūtīgs. To nosaka ģenētiskā predispozīcija, dzīves veida un vides faktori.

Vides jēdziens ietver arī socioloģisko cilvēka pusi. Kā cilvēks sadarbojas ar savu apkārtni, ietekmē viņa reakcijas.

Nesakopta sociālā vide ietekmē cilvēka veselību.

Vispārējais uzskats par vidi kā sabiedrisku vietu var tikt attiecināms uz vietu, kur notiek aprūpe. Darbā tā ir veselības aprūpes iestāde – slimnīca. Pēc amerikāņu humānistiskās psiholoģijas pārstāvja A. Maslova teorijas, veselības aprūpes iestādē jāveido tāda vide, lai nodrošinātu pacienta visu vajadzību apmierināšanu.

Apkārtējai videi ir ievērojama nozīme cilvēka dzīvības procesu normālai funkcionēšanai. Starp organismu un ārvidi pastāv nepārtraukta vielu, enerģijas un informācijas apmaiņa, kaut tajā pat laikā organisms spēj norobežoties no mainīgās ārējās vides, lai tās fizikāli-ķīmisko parametru pārmaiņas nespētu būtiski ietekmēt dzīvības pamatnorises un organisma patstāvību (6). Viss dzīvais atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā. Visas dzīvās būtnes aug un attīstās. Visiem dzīvajiem organismiem ir vienādas galvenās īpašības: vielmaiņa, uzbudināmība, augšana, attīstība, spēja radīt sev līdzīgas būtnes un uzturēt sevi par nedalāmu vienību nepārtraukti mainīgajos ārējās vides apstākļos (7). Vesels indivīds nav bezpalīdzīgs, bet gan piedalās savas apkārtējās vides veidošanā. Organisms var eksistēt mainīgajā ārējā vidē tikai tāpēc, ka tas pastāvīgi pielāgojas jeb adaptējas vides maiņām, tajā pašā laikā uzturot samērā nemainīgu iekšējo vidi (7). Katra indivīda pielāgošanās spēja ir tā, kura nosaka cik labi katrs cilvēks var reaģēt uz pastāvīgi mainīgo apkārtējo vidi, saglabājot savas funkcionēšanas spējas (3). Cilvēkam saslimstot, adaptācija – pielāgošanās spēja mainīgajai apkārtējai videi tiek izmainīta. Tāpēc, autore uzskata, ka ir ļoti svarīgi veikt pētījumu par mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības darba mērķis:

Analizēt mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības darba uzdevumi:

1. Iepazīties ar literatūru un veikt literatūras analīzi par mainīgās vides ietekmējošiem faktoriem uz pacientu.
2. Izmantot pētniecības darba pamatojumam F. Naitingeiles teoriju.
3. Izveidot anketas pacientiem un veikt anketēšanu.
4. Apstrādāt, apkopot un izanalizēt pētījumā gūtos rezultātus.

5. Izdarīt secinājumus un izstrādāt ieteikumus par mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Pētniecības darba metode:

Kvantitatīvais pētījums – aptauja.

Pētījuma darba hipotēze:

Pacienti ir zināšanas par mainīgās vides ietekmi uz viņiem veselības aprūpes iestādē un to ietekmējošiem faktoriem.

Pētījuma subjekts: pacienti.

Pētījuma bāze: X slimnīca.

TEORĒTISKĀ DAĻA

F. Naitingeiles vides piemērošanas teorijas pielietojums

Māsu praktiskais darbs pamatojas uz māsu zinātnes teorijām, jo bez zinātniska pamatojuma nevar pastāvēt māsu prakse un otrādi. Par māsu zinātnes pamatlicēju tiek uzskatīta Florense Naitingeila, kura 19. gadsimtā publicēja grāmatu "Piezīmes par aprūpi." Viņa nav formālas teorijas autore. Māsu izpratne par aprūpi balstījās uz reliģisko pārliecību un Krimas karā gūto pieredzi. Tajā viņa pirmo reizi māsu praksē formulēja māsu zinātnes definīcijas. Naitingeiles vides piemērošanās teorijā galvenie māszinību jēdzieni ir pacients, veselība, vide un māsu prakse.

Naitingeile lietoja vārdu pacients. Cilvēks jeb pacients ir atbildīgs indivīds, kas kontrolē savu dzīvi un veselību un vēlas labu veselību. Pacients ir cilvēks, ko medicīniski aprūpē, ārstē. Viņš ir dažādu medicīnisko pakalpojumu saņēmējs. Definīcija palīdz saprast, kāpēc cilvēks, kas saņem medicīnisko aprūpi neizturas tā, kā mēs sagaidām.

Veselība ir stāvoklis, kurā indivīds var pilnībā izmantot savus spēkus. Lai uzturētu veselību ļoti svarīgi ir izvairīties no apkārtējās vides kaitīgajiem faktoriem.

Māsu zinātnes likumi ir veselības likumi, tāpēc svarīgākais māsu praksē – veselīgas vides saglabāšana. Veselību iegūst, veicinot dabīgo procesu norisi (8).

Slimību viņa uzlūkoja kā atjaunošanās procesu. Ciešanas, kas pavadīja slimību, viņa uzskatīja par vides trūkuma rezultātu. Tālab, lai cilvēkā darbotos dabīgā dziedināšana ir ļoti svarīga apkārtne, par kuru atbildīga ir māsa.

Naitingeila izsaka pārsteigumu, ka daudzi izturas tā, "it kā zinātniskais gala rezultāts būtu vienīgais, kam jāveltī uzmanība. It kā slims ķermenis būtu glabātuve zālēm, un ķirurģiska slimības aprūpe būtu tikai dīvains atgadījums cietējam, par kuru informē kopēju" (8). Protams, jāatceras, ka tas bija cits laikmets un vieta.

Vārdu vide definē kā atrodamu ārpus indivīda, bet tas ietekmē viņa veselību gan slimā, gan veselā stāvoklī (8). Naitingeila bija pirmā, kas izskaidroja vides ietekmi uz cilvēka veselību, uzsverot tās lielo nozīmi ievainoto karavīru atveseļošanās procesā (8). Par galveno māsa uzskatīja – uzlabot vides sanitāros apstākļus. Naitingeila uzskatīja, ka māszinību sūtība ir radīt cilvēkiem iespējami labākus apstākļus, lai daba varētu viņiem palīdzēt atgūt un saglabāt veselību (9).

Naitingeile akcentēja pirmos vides jēdzienā pamatotos formulējumus māsu praksē. Grāmatā "Piezīmes par māsu praksi" uzsvērts tīras, siltas, klusas, gaišas apkārtnes svarīgums, kas nav mazsvarīgas arī šodien.

Māsas rīcība sastāv no svaiga gaisa, gaismas, siltuma, tīrības, klusuma uzturēšanas un pareiza ēdiena izvēles un spējas dot norādījumus, kā darbiniekiem novērot pacientu, lai nepalielinātu viņa spēka izšķērdēšanu (8). Vides resursi – gaiss, ūdens un pārtika ir priekšnoteikumi veselībai. Pacienta veselības atjaunošanas procesā uzturs ieņem svarīgu vietu.

Savā grāmatā "Piezīmes par slimnieku kopšanu" viņa skaidro savu slimnieku kopšanas prakses redzējumu. Viņa uzsver novērošanas nozīmīgumu un novērojumu fiksēšanas svarīgumu, kā arī bažas par tīrību un palātu vidi.

Vairākās māszinību teorijās tiek raksturota vides piemērošanas teorija. Māszinību literatūrā uzsvēta pastāvīga cilvēka un vides mijiedarbība. Analizējot 25 galvenās māszinību vai aprūpes teorijas (modeļus), kuras radītas laikposmā no 1859. gada līdz 20. gs. beigām, konstatēts, ka cilvēka (pacienta, klienta, māsas) un vides mijiedarbība akcentēta vairāk kā trešajā daļā no tām (10). Vide ietekmē indivīda spēju nodrošināt pamatvajadzības un tāpēc māsu zinātnes teorijās jēdziens tiek plaši aprakstīts.

Māsas Kalistes Rojas piemērošanās modelī cilvēks raksturots kā adaptīva sistēma, kas piemērojas vides izmaiņām. Cilvēkam ir četri piemērošanās veidi – fizioloģiskais, pašuztveres, lomu funkciju un savstarpējās atkarības. Aprūpei jāveicina piemērošanās.

Mairas Levaines enerģijas saglabāšanas modelī akcentēta cilvēka viengabalainība un dinamiskā sakarība ar vidi. Aprūpe balstās uz četriem principiem – enerģijas saglabāšanu, strukturālo, personisko un sociālo viengabalainību, kas raksturo cilvēka piemērošanos videi.

Orema pašaprūpes trūkuma teorijā ir zinātniski pamatojusi apkārtējās vides spēcīgo ietekmi uz personas spēju veikt pašaprūpi. Apkārtējā vide kā fiziska un psihosociāla forma ietekmē indivīda attīstību, kā arī aprūpes kvalitāti. Orema savos darbos videi piešķir maz uzmanības. Māsa atzīst, ka cilvēks un vide ir savstarpēji saistītas, kā arī atsevišķas daļas māsu uztverē. Teorijas lielākais devums ir pamatots cilvēka atbildībā par savu veselību.

Betijas Ņumanes veselības aprūpes sistēmas modelis vai teorija veido struktūru kā uztvert un sistematizēt mainīgos apstākļus, kas ietekmē veselību. Tajā izmanto ar vidi saistītus jēdzienus – iekšējā vide, ārējā vide, apkārtējā vide, radītā vide un radītā apkārtējā vide.

Iekšējā vide – pamatstruktūras izdzīvošanas faktori – temperatūra, ģenētiskais modelis, ķermeņa orgānu spēks un vājums, izziņas spēja.

Ārējā vide veidojas ārpus personas ar visiem mijiedarbības veidiem.

Apkārtējā vide – iekšējie un ārējie spēki, kas pacientu, klientu jebkurā brīdī var ietekmēt.

Radītā vide attīstās kā sistēmas veseluma simboliska izteiksme.

Radītā apkārtējā vide – mainīgo apstākļu mobilizācija, lai sasniegtu stabilitāti un neatkarību sistēmā.

Dorotejas Džonsones uzvedības sistēmas modelis cilvēku aplūko kā uzvedības sistēmu, kas sastāv no septiņām apakšsistēmām (pieķeršanās, atkarības, barības uzņemšanas, izvadīšanas, reproduktīvās, agresīvās, sasniegumu). Uzvedības sistēma pielāgojas videi un cenšas uzturēt līdzsvaru cilvēka dzīvē sadarbībā ar vidi (10).

Piemērošanās teorija rāda, kā saprast un uzturēt līdzsvaru pārmaiņu apstākļos un izprast iespējamās sekas traucētā līdzsvarā (8). Tā kā cilvēks ir biopsihosociāla būtne, viņš spēj reaģēt uz mainīgās vides pārmaiņām. Cilvēkam ir jāpiemērojas pārmaiņām katru dienu. Piemērošanās pārmaiņām uztur cilvēku dinamiskā līdzsvarā.

Daļējas piemērošanās rezultātā, cilvēkam saslimstot līdzsvars tiek izjaukts. Veselība lielā mērā ir atkarīga no spējas piemēroties mainīgajai apkārtējai videi.

Galvenie vides faktori un to iedarbība uz cilvēku organismu

Attiecībā uz cilvēci kopumā vide ir visbūtiskākais no uzskaitītajiem veselību ietekmējošiem pamatfaktoriem (11). No vienas ceturtdaļas līdz vienai trešajai daļai no slimībām industriāli attīstītajās valstīs rodas vides faktoru ietekmē (12).

Novērtējot cilvēka organisma un vides savstarpējās attiecības, jāņem vērā pārapdzīvotība, kas raksturīga daudzām pasaules valstīm. Pasaulē mainās vides veselības problēmas. Pirms pāris gadsimtiem galvenās problēmas bija – dzeramā ūdens piesārņojums, antisanitārie apstākļi. Mūsdienu pasaulei raksturīgas straujas globāla mēroga problēmas, kas var ietekmēt vidi.

Galvenie vides faktori var būt gan dabiski, gan cilvēku radīti. Vides faktori ietekmē veselību – no viegliem pārejošiem traucējumiem līdz smagām saslimšanām, pat ļaundabīgiem audzējiem (13). Lielāko daļu veselības traucējumu – elpošanas orgānu slimības, alerģijas, bronhiālo astmu, sirds-asinsvadu slimības, ļaundabīgos audzējus, nervu darbības, reproduktīvās sistēmas un attīstības traucējumus var saistīt ar vides faktoru iedarbību (13). Tie ir fizikālie, ķīmiskie, bioloģiskie,

psihoemocionālie un sociālie faktori. No vides faktoriem visvairāk pētīti un kontrolēti tiek dažādi piesārņojumi, fizikālie vides faktori (14). Vides piesārņojuma avoti ir arī toksiskie augi, sēnes, aļģes.

Cilvēki un citas dzīvas būtnes vienmēr bijuši pakļauti fizikālo faktoru iedarbībai. Vislabāk zināmās ietekmes uz cilvēka veselību ir saistītas ar gaisa piesārņojumu, sliktu ūdens kvalitāti un nepietiekamu attīrīšanu. Fizikālie faktori – elektromagnētiskais starojums, radiācija, vibrācija, troksnis, ultraskaņa, infraskaņa, atmosfēras spiediens (paaugstināts, pazemināts), mikroklimats.

Radiācija (starojums) ir enerģijas izplatīšanās telpā elektromagnētisko viļņu vai augstas enerģijas daļiņu veidā, piem., gaisma, radioviļņi, gamma un beta daļiņas, neironi (15). Radiācija ietver gan jonizējošo, gan nejonizējošo starojumu. Jonizējošais starojums, piemēram, kaņķons, ir veselības aprūpes iestādē nav sastopams. Tā riska faktori ir radons urāna saturošos iezos, kodolavārijas vai kodolieroču izmēģināšana

Nejonizējošās radiācijas galvenie avoti ir ultravioletais starojums no saules un mākslīgiem gaismas avotiem, kā arī elektromagnētiskie lauki – gan dabiski, gan cilvēka radīti. Pastāv sakars starp saules ultravioleto starojumu un ādas vēzi.

Saules starojums, kas ir elektromagnētiskais starojums, uzskatām par normālu dzīves sastāvdaļu (16). Lai redzētu nepieciešama gaisma, kas ir elektromagnētisko viļņu spektra redzamā daļa. Cilvēkiem nepieciešams arī infrasarkanais starojums jeb siltums.

Ultravioletais starojums arī ir ļoti nepieciešams. Tas var kļūt pārāk intensīvs un tādēļ bīstams, jo gaisa piesārņotāju ietekmē samazinās ozona slāņa biezums, kas aizsargā no ultravioletā starojuma.

Ķīmiskie faktori – ķīmiskie elementi un savienojumi, kas var piesārņot atmosfēras gaisu, ūdeni, augsni, pārtiku. Gaisa ir vitāli nepieciešams cilvēka dzīvībai. Tā piesārņojums var izsaukt dažādus veselības traucējumus. Gaisa piesārņotājus cilvēki ieelpo. Putekļi, gāzes, dūmi, tvaiki, garaiņi iedarbojas uz augšējo elpceļu gļotādu, radot tajos patoloģiskas pārmaiņas. Tāpat arī sliktā gaisa kvalitāte var veicināt alerģisko dermatītu, astmas lēkmju pastiprināšanos, iedzimtu slimību, infekcijas slimību un zīdaiņu astmas attīstību (14). Pēc PVO datiem mūsu dienās vairāk nekā 500 mlj. cilvēku pasaulē katru dienu pakļauti gaisa piesārņojumam.

Bioloģiskie faktori var būt gan infekciozi, gan neinfekciozi. Infekciozie bioloģiskie faktori ir patogēnie un nosacīti patogēnie mikroorganismi (baktērijas, vīrusi, vienšūņi), parazīti, toksīni, biopreparāti (16). Neinfekciozie - olbaltumi, mikroorganismi, vitamīni – tātad dažādas bioloģiski aktīvas vielas.

Psihoemocionālie faktori - informācijas pārpilnība, liela slodze, terorisms un karadarbība, ekstremāli klimatiskie apstākļi un dabas katastrofas – rada psiholoģisko spriedzi un stresu. Stress jeb vispārējais adaptācijas sindroms rodas tad, ja prasības ir lielākas, nekā cilvēks spēj izpildīt (16).

No sociāliem faktoriem, jāmin, nabadzība, bezdarbs, nepiemēroti mājokļi, nenodrošinātība slimību gadījumos un vecumdienās. Sociālie faktori var pastiprināt dažādu vides faktoru iedarbību.

Visi minētie vides faktori ir savstarpēji saistīti un ietekmē cilvēka organismu. Vides faktori var nonākt cilvēka organismā ieelpojot ar gaisu, uzsūcoties caur kuņģa - zarnu traktu, ādu, gļotādu, acu konjunktīvu. Kaitīgiem faktoriem nonākot organismā, iedarbojas aizsargmehānismi. Kaitīgie faktori tiek pārveidoti (transformēti). Vienlaicīgi organismā var nonākt viena vai vairākas kaitīgas vielas. Ja kāda viela nonāk organismā intravenozi vai intraabdomiāli, tad ar to nodarbojas toksikologi. Vides veselības speciālisti novērtē tos vides faktoros, kuri nonāk organismā pa dabiskiem ceļiem, piemēram, ieelpojot, jo atmosfēras gaisa piesārņojumam ir pakļauti visi cilvēki. No vispārējiem vides faktoriem, kā, piemēram, saules ultravioletais starojums var izvairīties vai samazināt to iedarbību. Tātad ir noteikti vispārēji vides faktori, no kuriem var izvairīties, ja ir pietiekamas zināšanas. No ķīmiskām vielām, kuras var būt nelielā koncentrācijā barības vielās, ir grūti izvairīties pat, tad, ja ir pietiekamas zināšanas. Apmēram 500 ķīmiskas vielas ir klasificētas kā kancerogēnas vielas. Tās nav atļautas patērētāju lietošanai, tomēr nevar izslēgt saskari ar šīm vielām. Jāatzīmē, ka katram cilvēkam ir tikai viņam raksturīgās pazīmes, kas pārveido un individualizē vides faktoru iedarbību. Tie ir ģenētiskie faktori, dzimums, vecums, personība, uzturs, fiziskais stāvoklis. Ģenētiskie un bioloģiskie faktori var būt priekšnoteikumi, lai izveidotos – pretēji – neizveidotos slimība (17).

Mainīgās vides ietekmējošie faktori uz pacientu

Mūsdienu dzīves ritms, nepārtrauktās pārmaiņas sabiedriskajā un ekonomiskajā sfērā rada nepieciešamību pielāgoties (adaptēties) mainīgajai apkārtējai videi (18).

Cilvēks ir unikāls, dinamisks indivīds ar savām bioloģiskajām, psihosociālajām vajadzībām. Katra cilvēka neatkarīgo izveidojušas viņa ģenētiskās dotības un dzīves pieredze ar atšķirīgo kultūras un etnisko mantojumu (18). Indivīdi iekļaujas sociālās sistēmās kā savu ģimeņu un sabiedrības locekļi.

Ikviena sabiedrības labklājība ir atkarīga no tās locekļu veselības. Labai veselībai ir jābūt ikviena sabiedrības locekļu mērķim. Veselība nav absolūta vai taustāma lieta, bet atbilstoši sociālajai un

kultūras videi veidojies jēdziens (19). Cilvēka uzskats par veselību var atšķirties, tas var mainīties laika gaitā, to var ietekmēt daudz faktoru – fiziskie, emocionālie, sociālie, intelektuālie un garīgie.

Nonākot slimnīcā, pacients jūtas apmulsis, nedrošs un ir reizes, kad jūtas izmisis un bezpalīdzīgs, jo īsti nezina, kas ar viņu būs tālāk, kā spēs dzīvot. Jau ar pirmajām minūtēm, kad pacients iestājas nodaļā uz viņu iedarbojas virkne dažādu negatīvu faktoru – sveši cilvēki, sveša vide, nepierasti un daudzos gadījumos arī nekomfortabli dzīves apstākļi, nepierasts ēdiens, izolācija no ģimenes un draugiem. Pacienta dzīvē tas ienes nepatīkamas pārmaiņas. Mainās vide un dienas režīms, sociālā dzīve un ikdienas aktivitātes, kā arī situācija ģimenē. Pacientam veidojas jaunas attiecības ar svešiem cilvēkiem, kas nodrošina aprūpi. Aprūpe ir attiecības un no tā kāds kontakts būs izveidojies starp māsu un pacientu, būs atkarīga aprūpes kvalitāte (20). Katram pacientam ir jāsaņem tāda aprūpe, kas atjauno viņa emocionālo un fizisko stāvokli un veicina gaidāmā iznākuma sasniegšanu (3).

Māsu kompetencē ir veicināt pēc iespējas ātrāku pacientu atveseļošanu.

To var panākt sniedzot pacientam morālu atbalstu, kā arī nodrošinot labvēlīgākus apstākļus nodaļā un palātā, lai pacients justos komfortabli un droši. Tātad videi ap pacientu jābūt tādai, lai viņš justos droši, lai vajadzīgā brīdī klāt būtu cilvēks, kam uzticēties un ar kuru aprunāties.

Pacients grib būt saprasts un vēlas saņemt palīdzību. Pacients caur māsu atklāj, ka viņš savās sāpēs, ciešanās nav viens (20). Bet, nereti ir tādas situācijas, ka māsa ir tik noslogota, ka viņai vienkārši nav laika sarunai ar pacientu. Protams, hroniska steiga un laika trūkums atstāj nelabvēlīgu iespaidu uz pacientu aprūpē.

Labai mātai saprotot pacientu un jūtot viņam līdzī, jādara viss iespējamais, lai nodrošinātu pacientam labsajūtu. Tā ir cieši saistīta ar pacienta veselību. Vides faktori var ietekmēt pacienta veselību, labsajūtu.

Dubos definēja veselību un slimību kā spēju vai nespēju piemēroties mainīgajai videi.

Vide var būt fiziska, psiholoģiska un sociāla. Tai var būt ļoti liela nozīme pacientu dzīvē. Tie var būt sīki, šķietami nenozīmīgi faktori, bet būtiski dotajam pacientam.

Tā varētu būt gulta, istaba, vai arī veids, kā gulta ir saklāta. Tādējādi slimnīcas gultai ir liela nozīme, jo dažreiz pacientam tur ir jāpavada ļoti ilgs laiks. Gultai ir jānodrošina komforts, atpūta un relaksācija, lai veicinātu atveseļošanu. Svarīgi, lai tā būtu ērta intravenozās infūzijas terapijas laikā.

Fiziskā vide var būt veselību veicinoša vai kaitējoša. Attiecības starp veselību un fizisko vidi ir sarežģītas. Fiziskā vide ietver sevī darbības telpu – to, kā ir iekārtotas telpas, kādas ir mēbeles, apgaismojums (21). Tajā ietilpst arī medicīniskais ekipējums un saskarsme. Saskarsmes prasme ar cilvēkiem ir viena no svarīgākajām, ja ne pati svarīgākā māsu prakses sastāvdaļa (21). Bieži

slimnīcas fiziskā vide sekmē pacienta nevēlēšanos izpaust savas jūtas. Pacienti ir fiziski un daļēji arī emocionāli atkarīgi no medicīniskā personāla. Viņi var pieņemt, ka atrodas naidīgā vidē. Fiziskā vide ir ļoti nozīmīga pacientiem ar fiziskiem traucējumiem.

Videi jāveicina veselība, nevis tai jākaitē. Mūsdienās fiziskā vide ir ļoti kaitīga veselībai. Kaitējums tiek nodarīts globālā un lokālā mērogā un neveselīga vai bīstama fiziskā vide neizmērojami ietekmē veselību.

Mēs visi esam pakļauti vides riska faktoru iedarbībai. Kā fiziskās vides faktorus, kuri negatīvi ietekmē pacienta veselību, var minēt, troksnis, radiācija, gaisa piesārņojums, spilgts apgaismojums, sanitārija.

Troksnis ir nozīmīga vides problēma. Troksnis ir ne tikai lokāla problēma, bet arī globāla, un var ietekmēt ikvienu cilvēku. Pie kam vides troksnim var būt ne tikai tieša, bet arī kumulējoša t. i. uzkrājoši kaitīga iedarbība uz cilvēka veselību, iespējams pat ietekmēt nākotnes populācijas (14). Troksnis ir definējams kā jebkāda traucējoša skaņa.

Troksnis rada diskomfortu, īslaicīgus, pārejošus veselības traucējumus, kas var veicināt dažāda veida saslimšanas, bet dažos gadījumos var radīt pat invaliditāti, bojāt dzirdes orgānus un var izraisīt dzirdes zudumu. Tas ir cēlonis nervu slimībām, kā arī pazemina cilvēku darbaspējas.

Tiek uzskatīts, ka troksnis ir viens no galvenajiem stresa izraisītājiem, radot nopietnus veselības traucējumus, piemēram, depresiju, miega traucējumus, pašnāvību, agresivitāti.

ES Zaļā grāmata par trokšņa iedarbību norāda, ka aptuveni 20 % no ES iedzīvotājiem cieš no trokšņa, kura līmeni veselības speciālisti uzskata par nepieņemamu, t. i., tādu, kas var novest pie īgnuma, miega traucējumiem un nelabvēlīgas ietekmes uz veselību (22).

Pretēji tradicionālam uzskatam, veselības aprūpes iestāde - slimnīca var būt arī trokšņaina vieta. Slimnīcas vidi var raksturot ar aktivitātēm un lielu kustīgumu. Daudz cilvēku iet iekšā un ārā ar zālēm un ēdienu.

Gaisa piesārņojumam – putekļi, cigarešu dūmi ir svarīga loma slimību etioloģijā. Cigarešu dūmu pasīva ieelpošana nesmēķētājiem tiek atzīta par plaušu vēža veicinātāju. ES arvien pieaug izpratne par smēķēšanas kaitīgumu. Kopiena piešķir lielu nozīmi cīņai pret smēķēšanu.

Gaisa piesārņojums telpās, toksisku vielu iedarbība (smagie metāli, šķīdinātāji), troksnis un citi fizikālie, ķīmiskie un bioloģiskie apdraudējumi ir faktori, kas var ietekmēt fizisko, garīgo un sociālo veselību (17).

Būtiska loma tiek ierādīta arī telpu apgaismojumam. Pacientam, kuram ir gultas režīms nebūtu vēlams spilgts apgaismojums. Gaišas telpas, no kuras paveras dabas ainava, labvēlīgi ietekmē atveseļošanās procesu.

Ļoti svarīga ir telpas tīrības ievērošana, sanitārija, atkritumu savākšana. Daudzi atkritumu izgarojumi rada bīstamus ķīmiskus savienojumus. Pastāv dažādi atkritumu negatīvas iedarbības veidi uz apkārtējo vidi un cilvēku veselību (23). To ietekmes un sekas var būt dažādas. Piemēram, gaisa piesārņojums. Tas ir atkarīgs no atkritumu daudzuma, sastāva. Atkritumu smaka, kuru rada putekļi, tvaiki, gaisā izplūstošo gāzu maisījumi, rada diskomfortu (23). Tie var veicināt astmatisku vai cita veida alerģisku reakciju.

Psiholoģiskā vide ir atkarīga no māsas, māsas atbalsta, jo pēc Naitingeiles māsas pienākums ir sagādāt pacientam vislabākos apstākļus, lai viņš ātrāk atveseļotos. Tātad māsa var iedarbīties uz mainīgās vides faktoriem, veicinot pacientam veselības uzlabošanu. Labvēlīga psiholoģiskā vide, neapdraudētība, drošības sajūta šajā gadījumā ir cieši saistīti jēdzieni (24) Māsas atbalsta sevišķais nozīmīgums aprakstīts Lainingeres empīriskos pētījumos. Lainingere redz aprūpi kā “parādību, kas saistīta ar izpalīdzīgu, atbalstošu un iedrošinošu izturēšanos pret otru cilvēku ar redzamu nepieciešamību uzlabot viņa veselības stāvokli vai dzīvi”(8). Atbalsts var būt emocionāls, sociāls un praktisks.

Ja psiholoģiskā vide nelabvēlīgi ietekmē cilvēku, tad to var arī saukt par psiholoģisko piesārņojumu.

Psiholoģiskais piesārņojums ir kaut kādas darbības un tās radītā piesārņojuma tiešas vai netiešas sekas uz cilvēka psihi. Tā izpaužas kā psiholoģiskā komforta izjaukšana, ar kuru saprot apziņas stāvokli kādā cilvēks atrodas. Tas mainās atkarībā no īslaicīgi vai ilgstoši pastāvošiem apstākļiem un paredzētās darbības ietekmēm (15).

Sociālai videi ir liela ietekme uz cilvēka veselību.

Moša ierosina domu, ka “vide kā sociāla, politiska un ekonomiska struktūra” palīdz mums daudz pilnīgāk saprast tagadējās veselības un slimības apstākļus (8).

Sociālā vide - attiecības ar citiem cilvēkiem, kontakti ar ģimeni, tuviniekiem. Māsa ir tā, kas veicina psihosociālo veselību ar aprūpes palīdzību.

Ļoti svarīgs ir māsas sociālais atbalsts pacientam un viņa tuviniekiem. Tā var uzlabot atveseļošanu pēc dažādām slimībām, tai ir pozitīva saikne ar rehabilitāciju, tā palīdz gados vecākiem cilvēkiem tikt galā ar slimību.

Sociālā atbalsta trūkums ir saistīts ar augstāku saslimstības un mirstības līmeni. Cilvēkam, kurš ir slims un kuram trūkst sociālā atbalsta, ir nepieciešama palīdzība, lai viņš varētu identificēt jebkurus iespējamus viņam tuvumā esošos atbalsta resursus, vai nepieciešams spēcīgs profesionāls atbalsts no māsu puses (25).

Sociālā vide var būt arī destruktīva, ar negatīvu attieksmi pret pacientu un viņa stāvokli.

Veselības aprūpes iestādē jānodrošina vide, kas būtu veselību atbalstoša un spēcinoša. Veselību veicinoša vide liecina, ka problēmas ir saprastas, un tas veicina pacienta spēju funkcionēt ne tikai fiziski, bet arī psihosociāli (26).

PRAKTISKĀ DAĻA

Pētījuma metodoloģija

Pētījuma realizācijai tika izmantota kvantitatīvā pētniecības metode. Pētījuma instruments – anketa. Kvantitatīvā pētniecība tika izmantota pamatojoties uz pētnieciskā darba nosaukumu, mērķi un izvirzīto hipotēzi, lai varētu noskaidrot respondentu zināšanas par vides ietekmi uz viņiem veselības aprūpes iestādē. Pētījuma darbs tika veikts stacionāra ķirurģijas nodaļā. Pētījums norisinājās 2010. gada aprīļa mēnesī. Pētījuma veikšanai tika saņemta rakstiska atļauja no slimnīcas valdes locekļa. Pamatojoties uz pētniecības ētiku, saskaņā ar Helsinku deklarāciju un citiem Latvijas normatīvajiem aktiem, visi pētījuma respondenti ir anonīmi (27). Respondentu piedalīšanās pētījumā ir pilnīgi brīvprātīga.

Pētījuma instrumenta – anketas jautājumi tika izveidoti balstoties uz literatūras analīzi par vidi un F. Naitingeiles vides piemērošanas teoriju. Pētījuma anketa veidota, sākotnēji uzzinot demogrāfiskos datus – kādā vecuma posmā ir respondenti, kāds ir dzimums. Anketa sastāv no 10 jautājumiem. Anketas viens jautājums ir slēgtais un deviņi atvērtie jautājumi. Anketas izdalīju gan sievietēm, gan vīriešiem. Anketas aizpildīšana aizņēma aptuveni 5-10 minūtes.

Pētījuma veikšanai pavisam tika izdalītas 110 anketas. Uzsākot pētījumu, sākumā tika veikts pilotpētījums. Pilotpētījumā izdalīju 10 anketas, atpakaļ saņēmu 6. Pilotpētījuma galvenais uzdevums – pārbaudīt pētījuma dokumentācijas un kritēriju atbilstību. Pēc pilotpētījuma nebija nepieciešamības veikt korekcijas aptaujas procesā un tika veikts pamatpētījums.

Anketas 1. un 2. jautājums veido demogrāfisko bloku, kurā pētījumā iesaistītie respondenti snieguši vispārējo informāciju par savu dzimumu un vecumu.

Anketas 3. jautājumā noskaidrots, kādu māsu pacienti vēlas redzēt, lai pēc iespējas ātrāk iejustos slimnīcas vidē.

Anketas 4. jautājumā noskaidrots, kādā palātā pacienti labprātāk ārstētos.

Anketas 5. jautājumā noskaidrots respondentu viedoklis, kādai jābūt pacienta gultai, kurā nereti pacientam ir jāpavada ilgstošs laika periods.

Anketas 6. jautājums atspoguļo respondentu domas, cik svarīga ir gaisa kvalitāte telpās, kas ir vitāli nepieciešams cilvēka dzīvībai.

Anketas 7. jautājums apstiprina tīrības lielo ietekmi uz pacientu.

Anketas 8. jautājums sniedz respondentu atbildes, kā uzturs ietekmē pacienta veselību.

Anketas 9. jautājums sniedz respondentu informāciju par to, kā atveseļošanas ietekmē sociālā vide – attiecības ar citiem cilvēkiem.

Anketas 10. jautājumā tiek noskaidrots respondentu viedoklis, kādi ietekmējošie faktori pēc pacientu domām ir svarīgi, lai ātrāk atveseļotos.

Datu ievadē un apstrādē izmantota “Microsoft Excel for Windows” datorprogramma un literatūra (28;29;30).

Pētījuma darba rezultāti un analīze

Pētījuma praktiskajā daļā aptaujā iegūtos rezultātus, autore analizēja un apkopoja 10 attēlos.

Pēc pētījuma rezultātiem (attēls 2.skat. 3.pielikumā), pētījumā piedalījās abu dzimumu pārstāvji (pacienti) – 59 sievietes un 41 vīrietis, kopā 100 respondenti. Par pētījuma dalībniekiem tika izvēlēti ķirurģijas nodaļas pacienti.

Pētījuma rezultāti (attēls 1. skat. 2. pielikumā) parāda, ka pētījumā piedalījās pacienti vecumā no 18-61 un vairāk gadiem. Respondentu skaits vecumā no 18-30 gadiem sakrīt ar respondentu skaitu vecumā no 61 un vairāk gadiem, proti, 26 katrā vecuma grupā. No 31-40 gadu vecumam piedalījās 21 pacients, 41-50 gadu vecumam 13 pacienti un vecuma grupā no 51-60 gadiem 14 pacienti.

Uz pētījuma 3.jautājumu, kurā tika noskaidrots, kādu mūsu Jūs vēlētos redzēt, pētījuma rezultāti (attēls 5.skat. 6. pielikumā) rāda, ka 43 % pacientu vēlas redzēt laipnu un smaidošu mūsu, 30 % zinošu, 15 % stingru, bet 12 % atbildēja, ka cits variants, proti, labprātāk redzētu saprotošu un izpalīdzīgu mūsu.

Pētījuma 4. jautājumā, kurā tika noskaidrots, kādā palātā pacients labprātāk ārstētos, pētījuma rezultāti (attēls 3.skat. 4. pielikumā) rāda, ka 15 % respondentu labprātāk ārstētos: vienvietīgā palātā, 25 % palātā ar labierīcībām un dušas telpu, 30 % svarīgi, lai palātā nebūtu viens, bet 30 % palātā, no kuras paveras dabas ainava.

Pētījuma 5. jautājumā, kurā tika noskaidrots respondentu viedoklis, kādai jābūt pacientu gultai, pētījuma rezultāti (attēls 6. skat. 7. pielikumā) parāda, ka 41 % pacientu vēlas, lai gulta ir komfortabla, ērta, 41 % tīra, 29 % pacientu ir svarīgi, lai gulta ir tuvināta mājas apstākļiem, bet 5 % aptaujas anketā atzīmēja cits variants.

Pētījuma 6. jautājumā, vai palātā tiek nodrošināts svaigs gaiss, apkopojot rezultātus (attēls 8. skat. 9. pielikumā) redzams, ka 20 % respondentu atzīmē, ka telpas tiek vēdinātas, 20 % - palātā nesmēķē, 55 % - telpas tiek vēdinātas un palātā nesmēķē, bet 5 % aptaujas anketā atzīmēja cits variants.

Pētījuma 7. jautājumā par to, kā tiek nodrošināta telpas tīrība, pētījuma rezultāti (attēls 10. skat. 11. pielikumā) apstiprinoši parāda, ka 52 % pacientu par galveno uzskata – telpas mitro uzkopšanu katru dienu un atkritumu iznešanu, 43 % respondentu atzīmēja – atkritumu iznešanu katru dienu, bet 5 % cits variants.

Pētījuma 8. jautājumā, kurā tiek sniegtas respondentu atbildes, kāda ir pacientu ēdināšana, pētījuma rezultāti (attēls 9. skat. 10. pielikumā) parāda, ka 25 % pacientu atzīmē, ka ēšana notiek palātā uz vietas un ēdiens bagāts ar šķiedrvielām un vitamīniem, 20 % ēšana notiek palātā uz vietas un ēdiens sabalansēts, veselīgs un pilnvērtīgs, 55 % ēšana notiek palātā uz vietas, ēdiens bagāts ar šķiedrvielām un vitamīniem, ēdiens sabalansēts un pilnvērtīgs, 0 % pacientu viennozīmīgi atbildēja, ka ēšana nenotiek virtuvē.

Uz pētījuma 9. jautājumu, kurā respondenti sniedz informāciju, kādas ir attiecības ar citiem cilvēkiem, pētījuma rezultāti (attēls 7. skat. 8. pielikumā) tiek noskaidrots, ka 10 % pacienti slimnīcā jūtas nošķirti no sabiedrības, 65 % apciemo draugi un radnieki, bet 25 % cits variants.

Pētījuma 10. jautājumā, kurā respondenti varēja izteikt savas vēlmes, kādi ietekmējošie faktori, pēc pacientu domām ir svarīgi, lai ātrāk atveseļotos, pētījuma rezultāti (attēls 4. skat. 5. pielikumā) parāda, ka 62 % vēlas klusas un gaišas telpas, 18 % pacientu ir svarīgs klusums, bet 20 % par prioritāti uzskata gaišas telpas.

Analizējot pētījuma rezultātus, redzams, ka lielākā daļa respondentu atzīst, ka laipna un smaidoša māsa ir tā, kura palīdz pacientam iejusties slimnīcas vidē. Tas varētu liecināt par to, ka pacientam nonākot svešā vidē ir ļoti svarīga māsas attieksme, kas var veicināt vai arī kavēt pacienta atveseļošanos.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem ne mazāk svarīga ir palāta, kurā pacients atrodas. Lielākā daļa pacientu, tomēr vēlas, lai palātā nebūtu viens. Pēc pētījuma datiem vienāds skaits respondentu vēlas, lai palātā nebūtu viens un palātu, no kuras paveras dabas ainava.

Pētījuma dati liecina, ka ne mazāk svarīga pacientam ir gulta, kurā jāpavada reizēm ļoti ilgs laiks. Pēc pētījuma rezultātiem vienāds skaits respondentu vēlas, lai pacienta gulta ir komfortabla, ērta un tīra. Trešā daļa pacientu, tomēr vēlas, lai gulta būtu tuvināta mājas apstākļiem.

Analizējot pētījuma rezultātus, redzams, ka vairāk kā puse respondentu atzīmē, ka telpas tiek vēdinātas un palātā nesmēķē. Tas pierāda, ka pacienti saprot svaiga gaisa lielo nozīmi uz viņu veselību.

Pētījuma dati par telpas tīrības nodrošinājumu norāda uz to, ka vairāk kā puse pacientu par galveno uzskata, ka telpā, kurā uzturas pacients katru dienu jāveic telpas mitrā uzkopšana un atkritumu iznešana. Daļa pacientu atzīmēja, ka tikai katru dienu jāiznes atkritumi. Tas liecina par to, ka visi respondenti neapzinās tīrības ietekmi uz viņu veselību.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, redzams, ka vairāk kā puse pacientu ir apmierināti ar ēdināšanu slimnīcā un uzskata, ka ēdiens bagāts ar šķiedrvielām un vitamīniem, ēdiens sabalansēts, veselīgs un pilnvērtīgs. Pacienti saprot, ka uzturs ieņem svarīgu vietu atveseļošanās procesā.

Analizējot pētījuma rezultātus, var secināt, ka ne mazāk svarīgas ir attiecības ar citiem cilvēkiem. Vairāk kā puse respondentu atbildēja, ka viņus apciemo draugi un radnieki, bet bija arī neliela daļa pacientu, kuri jutās nošķirti no sabiedrības. Pēc pētījuma datiem 25 % atbildēja – cits variants, norādot, ka ir svarīgs kontakts ar palātas biedriem.

Pēc pētījuma rezultātiem, var secināt, ka par svarīgākiem ietekmējošiem faktoriem, pacienti atzīst klusumu un gaišas telpas. Pavisam neliels skaits respondentu atzīst tikai klusumu vai tikai gaišas telpas.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem redzams, ka pētījuma hipotēze ir apstiprinājusies, jo lielākajai daļai pacientu ir zināšanas par mainīgās vides ietekmi uz viņiem veselības aprūpes iestādē un to ietekmējošiem faktoriem.

SECINĀJUMI

Apkopojot literatūras avotus un pētījuma rezultātus par mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē, autore ieguvusi apstiprinājumu bakalaura darba izvirzītajai hipotēzei un nonākusi pie secinājumiem, ka:

- 1.Labvēlīgi radīti vides faktori pozitīvi ietekmē pacienta veselību, jo visi vides faktori ir savstarpēji saistīti un atrodas mijiedarbībā ar cilvēka organismu.
- 2.Māsas attieksme palīdz pacientam pielāgoties mainīgajai videi veselības aprūpes iestādē, kas veicina pacienta ātrāku atveseļošanos. Pacienti saņem uzmundrinājumu, atbalstu no māsām un ģimenes locekļiem.
- 3.Pētījums liecina, ka, lai pacients justos komfortabli, nozīme ir palātas iekārtojumam, gultai, kas vidi padara tuvinātu mājas apstākļiem.
- 4.Ēdināšana slimnīcā atbilst pacientu prasībām, jo ēdiens ir bagāts ar šķiedrvielām un vitamīniem, sabalansēts, veselīgs un pilnvērtīgs.
- 5.Telpās tiek nodrošināts svaigs gaiss, jo telpas tiek vēdinātas un tajās nesmēķē, kas ir vairāku veselības problēmu iemesls.
- 6.Pacientiem ir pareiza izpratne par tīrības lielo nozīmi uz viņiem veselības aprūpes iestādē, lai veicinātu un saglabātu veselību. 52% pacientu par galveno uzskata telpas mitro uzkopšanu katru dienu un atkritumu iznešanu.
- 7.Vide – viens no svarīgākajiem faktoriem pacienta veselības saglabāšanā.

Novērtējot un izanalizējot pētījumā iegūtos rezultātus, var secināt, ka saskaņā ar F. Naitingeili pacienti arī uzskata, ka veselībai svarīgs ir svaigs gaiss, diēta, tīrība un klusums.

IETEIKUMI

Veselības aprūpes iestādei būtu jāveltī lielāka uzmanība vides sakārtošanai, jo no tā lielā mērā ir atkarīga pacienta ātrāka atveseļošanās.

Iesākto pētījumu varētu turpināt un paplašināt, noskaidrojot ģimenes locekļu domas par mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Izmantotā literatūra un avoti

1. **Guļevska, D., Rozenštrauha, I.** Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2006. 1200 lpp.
2. **Vinķele, R., Baltutis, U.,** Medicīnas svešvārdu vārdnīca. Rīga: Avots, 2007. 959 lpp.
3. **Šiliņa, M., Dāboliņa, D.** Ievads aprūpē. Rīga: Latvijas pēcdiploma apmācības un kvalifikācijas celšanas institūts, 1998. 123 lpp.
4. **Jūrmalietis, R., Birziņa, R.** Vide un veselība [tiešsaiste]. Rīga: LU, 1998 - [atsauce 20.09.2004].
Pieejams: http://www.liis.lv/vid_es/faktori.htm.
5. Pētījums: Latvijā tīrākā vide Austrumeiropā. [atsauce 15.09.2008.]. Pieejams:
<http://www.delfi.lv/archive/article.php0?id=21956569>
6. **Aberberga, Augškalne, L.** Fizioloģija rehabilitologiem un veselības sporta speciālistiem. Rīga: Medicīnas apgāds, 2008. 270 lpp.
7. **Valtneris, A.** Cilvēka fizioloģijas pamati. Rīga: Zvaigzne, 1980. 121 lpp.
8. **Priede, Kalniņa, Z.** Māsas prakse pamatota teorijā. WI USA: Heritage Printing / Graphics, Milwaukee, 1998. 210 lpp.
9. **Paudere, I., Vingre, I., Jodzeviča, H.** Medicīniskās aprūpes rokasgrāmata. Rīga: Jumava, 2001. 1415 lpp.
10. **Alondere, L., Pēks, L., Renigere, R.** Māsa un pacients ekoloģiskajā skatījumā. *Latvija Māsa*, 2007, Nr.4, 7.-8. lpp.
11. **Pipere, A.,** Veselības psiholoģija: Cilvēks. Vide. Perspektīvas. Daugavpils: Saule, 2005. 104 lpp.
12. Vide un veselība. [atsauce 04.06.2010.]. Pieejams:
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:nnQ0VewpatEJ:www.vm.gov.lv/%3Fid%3P146%26top%3D146+vide+un+vesel%C4%ABba&cd=hl=lv&ct=clnk&gl=lv>
13. Vide un veselība Latvijā. [atsauce 04.06.2010.]. Pieejams:
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TLBfNRIHODAJ:www.gudrinieks.lv>
14. **Karaškēvica, J., Karlson, S.** Sabiedrības veselības analīze Latvijā. Rīga: Veselības statistikas un medicīnas tehnoloģiju valsts aģentūra, 2008. 287 lpp.
15. **Magnuss, V.** Vide, ietekmes un novērtējums: principi un analīze. Rīga: Turība Biznesa augstskola, 2005. 248 lpp.
16. **Eglīte, M.,** Vides veselība. Rīga: Rīgas Stradiņa Universitāte, 2008. 696 lpp.
17. **Mozgis, Dz.,** Ceļvedis veselības aprūpes vadībā. Rīga: Nacionālais apgāds, 2008. 359 lpp.
18. **Odiņa, I.** Medicīnas I studiju gada studentu adaptācija. *Latvijas Māsa*, 2007, Nr.1, 14.-15. lpp.

19. **Upmale, I.** Veselības veicināšanas teorētiskie aspekti primārās veselības aprūpes māsas praksē. *Latvijas Māsa*, **2007, Nr.3**, 16.-17.lpp.
20. **Lindberga, L.** Māsu altruisms aprūpē kā virzītājspēks. *Latvijas Māsa*, **2008, Nr.7**, 14.-16. lpp.
21. **Dubkēvičs, L.** Saskarsme un pacientu aprūpe. 2. daļa. Rīga: Rīgas 5. medicīnas skola, 1995. 140 lpp.
22. Par vidi un veselību. [atsauce 04.06.2010.]. Pieejams: <http://www.eea.europa.eu/lv/themes/human/about-environment-and-health>
23. **Grinberga, M., Rīdūze, L.** Cilvēks vidē. Rīga: SIA "Ulma", 2004. 89 lpp.
24. **Šiliņa, M., Dupure, I.** Pacientu izglītošana – māsas kompetence. Rīga: Nacionālais apgāds, 2009. 107 lpp.
25. **Ēnforsa, M., Ērenberga, A., Torela – Ekstrandā, I.** VIPS modelis pacientu aprūpes dokumentēšanā. Rīga: Jumava, 2004. 138 lpp.
26. **Granuma, V.** Pacientu izglītošana. Rīga: MPIC, 1998. 103 lpp.
27. **Viljams, Dž., R.** Medicīnas ētikas rokasgrāmata. Rīga: Nacionālais apgāds, 2009. 136 lpp.
28. **Ķiņķere, A., Narņicka, S.** Microsoft EXCEL 2000...no A līdz Z 1. grāmata. Rīga: Datorzinību Centrs, 2000. 136 lpp.
29. **Ķiņķere, A.** Microsoft EXCEL 2000...no A līdz Z 2. grāmata. Rīga: Datorzinību Centrs, 2000. 136 lpp.
30. **Raščevska, M., Kristapsone, S.** Statistika psiholoģijas pētījumos. Rīga: Izglītības soļi, 2000. 356 lpp.

PIELIKUMI

Aptauja –anketa

Es esmu Vineta Kalniņa Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes Veselības zinātņu bakalaura māszinībās 3. Kurša studente.

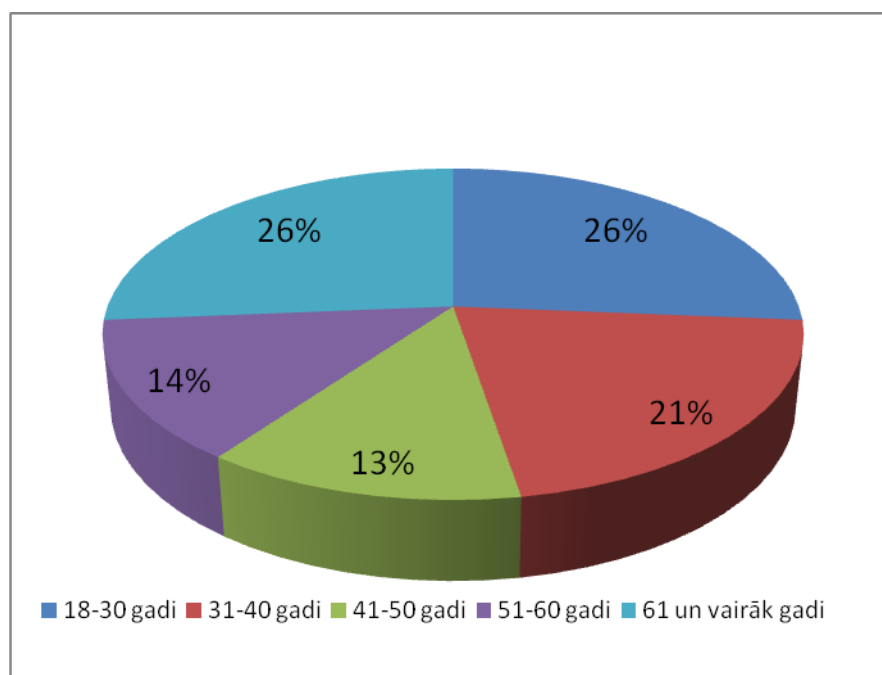
Veicu bakalaura darba pētījumu ar nosaukumu – mainīgās vides ietekme uz pacientu veselības aprūpes iestādē. Mērķis – analizēt mainīgās vides ietekmi uz pacientu veselības aprūpes iestādē.

Lūdzu Jūs piedalīties manā aptaujā. Visi iegūtie dati ir anonīmi un tiks izmantoti tikai pētījumā. **Izvēlēto atbildes variantu apvelciet ar aplīti. Var būt arī vairākas pareizas atbildes.**

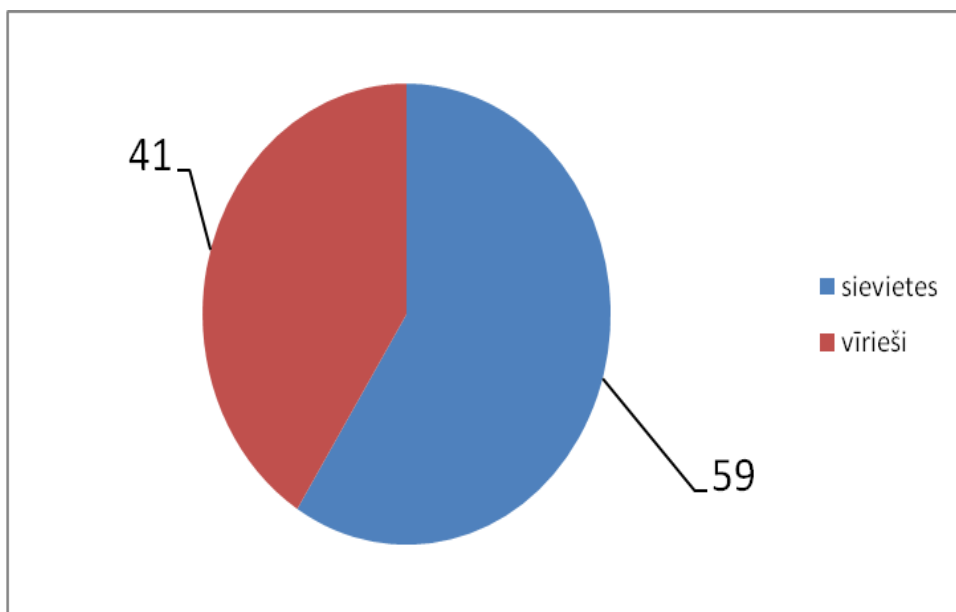
10. Kāds ir Jūsu dzimums?
  - A sieviete
  - B vīrietis
10. Kāds ir Jūsu vecums?
  - A 18-30 gadi
  - B 31-40 gadi
  - C 41-50 gadi
  - D 51-60 gadi
  - E 61 un vairāk gadi
10. Kādu māsu Jūs vēlētos redzēt?
  - A laipnu un smaidošu
  - B zinošu
  - C stingru
  - D cits variants
4. Kādā palātā Jūs, labprātāk, ārstētos?
  - A vienvietīgā palāta
  - B palāta ar labierīcībām un dušas telpu
  - C svarīgi, lai palātā nebūtu viens
  - D palāta, no kuras paveras dabas ainava
5. Kādai, Jūsaprāt, jābūt pacienta gultai?
  - A komfortablai, ērtai
  - B tīrai
  - C tuvinātai mājas apstākļiem
  - D cits variants
6. Vai palātā tiek nodrošināts svaigs gaiss?
  - A telpas tiek vēdinātas
  - B palātā nesmēķē
  - C palātā smēķē
  - D cits variants
7. Kā tiek nodrošināta telpas tīrība?
  - A mitrā uzkopšana katru dienu
  - B atkritumu iznešana katru dienu
  - C cits variants
8. Kāda ir pacientu ēdināšana slimnīcā?

- A ēšana notiek virtuvē
  - B ēšana notiek palātā uz vietas
  - C ēdiens bagāts ar šķiedrvielām un vitamīniem
  - D ēdiens sabalansēts, veselīgs un pilnvērtīgs
  - E cits variants
9. Kādas ir Jūsu attiecības ar citiem cilvēkiem?
- A jūtas nošķirts no sabiedrības
  - B apciemo draugi, radnieki
  - C cits variants
10. Jūsprāt, kādi ietekmējošie faktori ir svarīgi, lai Jūs ātrāk atveseļotos?
- A troksnis
  - B klusums
  - C gaišas telpas
  - D cits variants

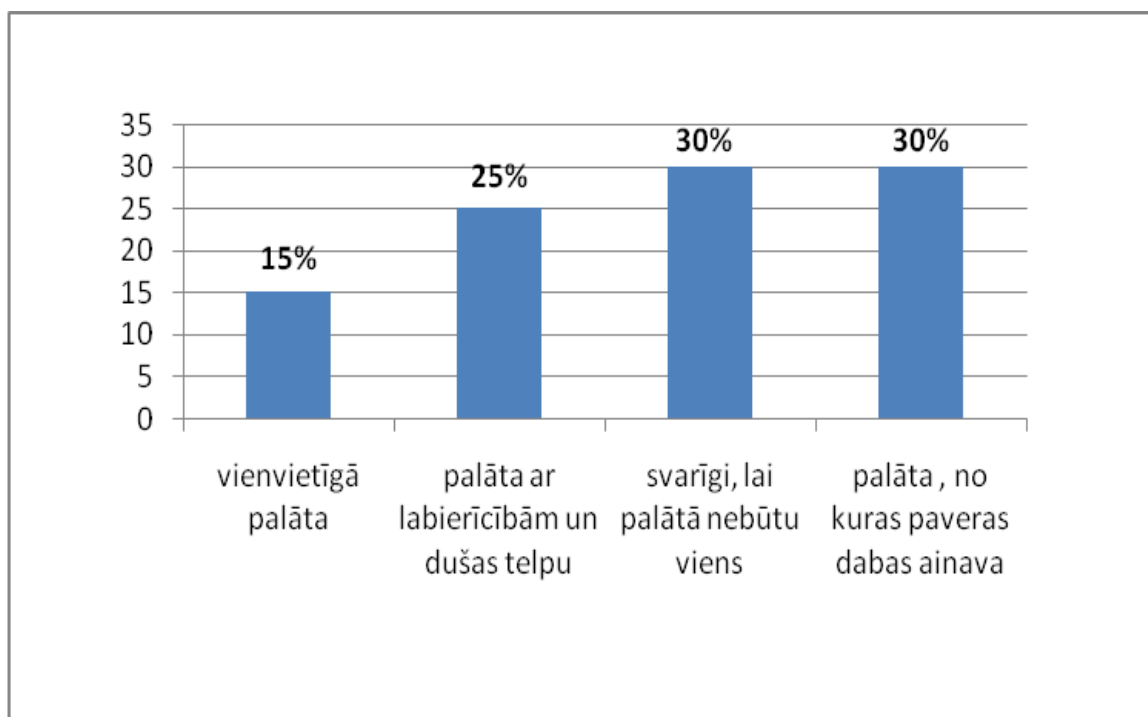
Paldies par atsaucību!

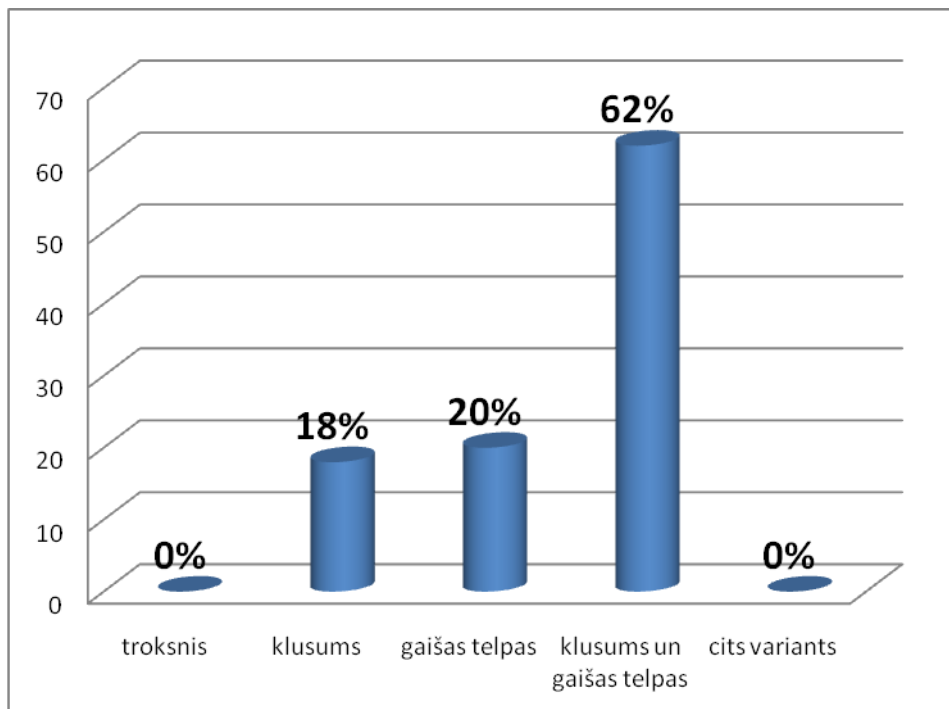
1.att. Respondentu salīdzinājums pēc vecuma grupām

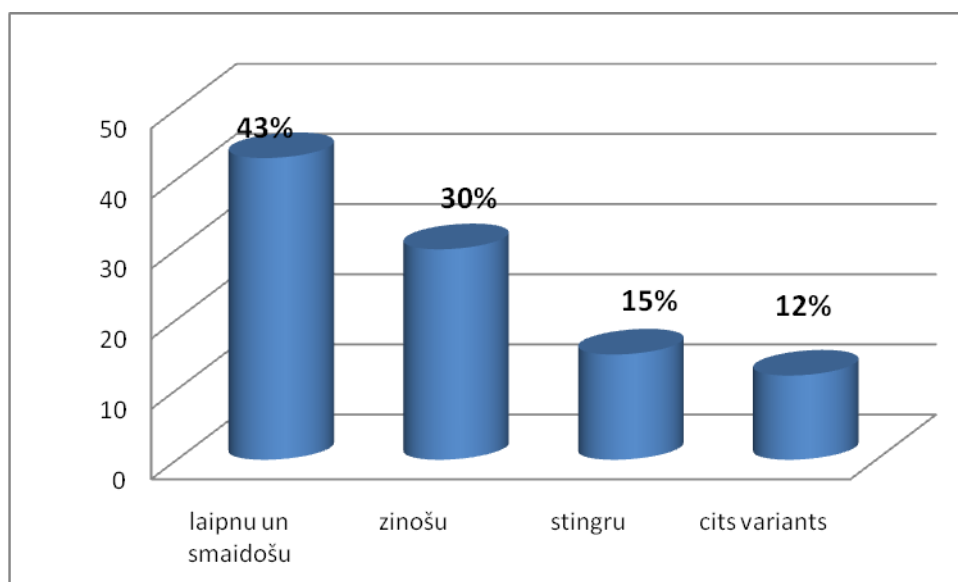
2.att. Respondentu salīdzinājums pēc dzimumiem

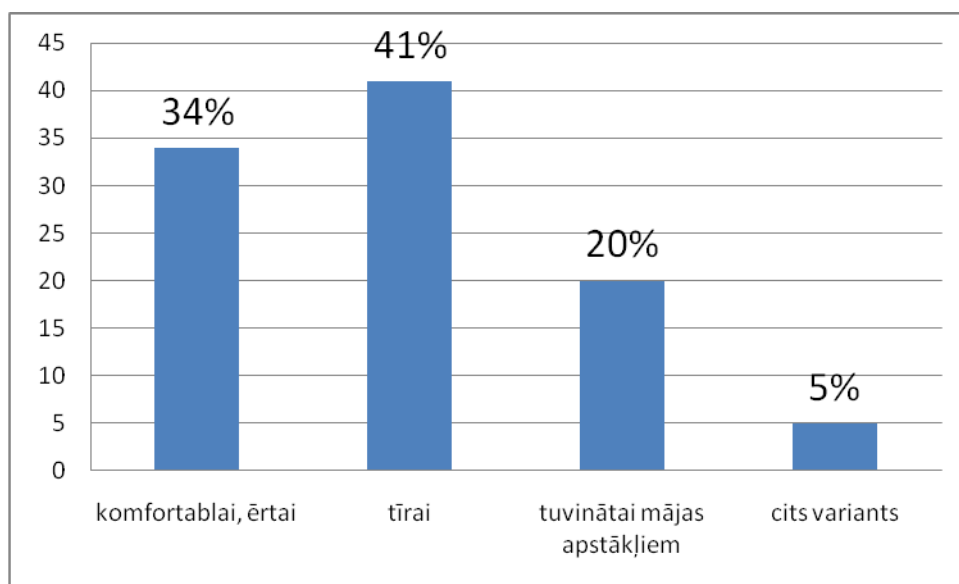
3.att. Palātas iekārtojums pacientu skatījumā

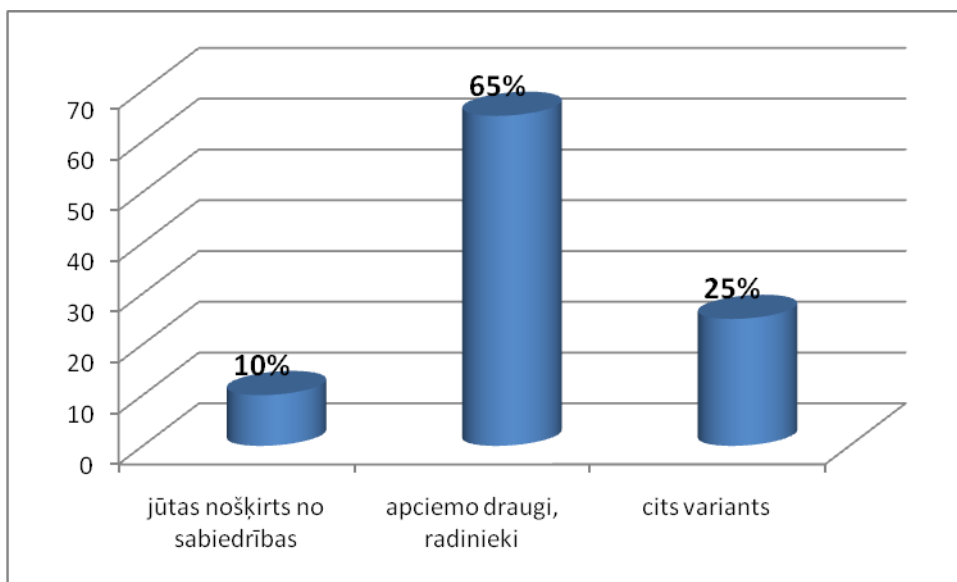
4.att. Visbiežākie vides ietekmējošie faktori pēc pacientu domām

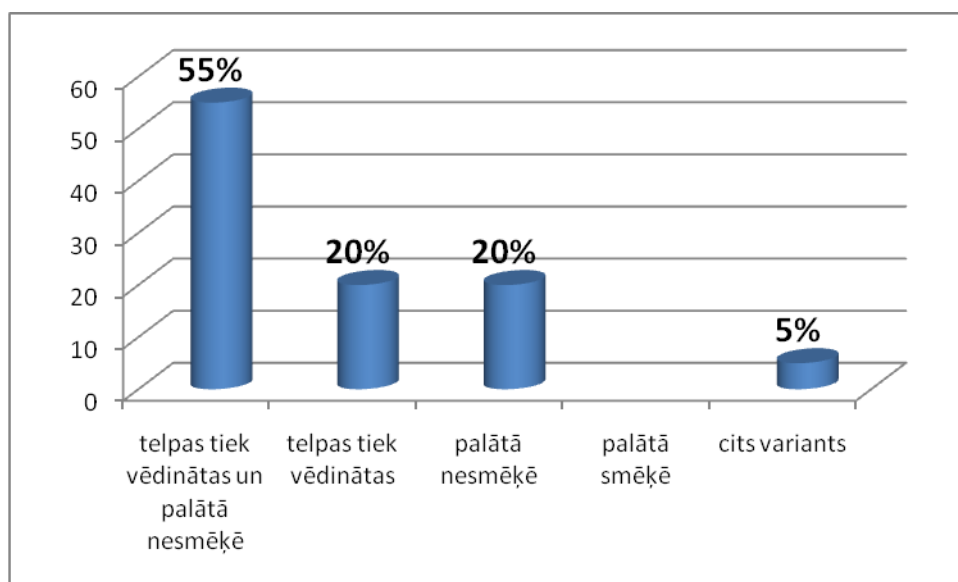
5.att. Māsas raksturojums pacientu skatījumā

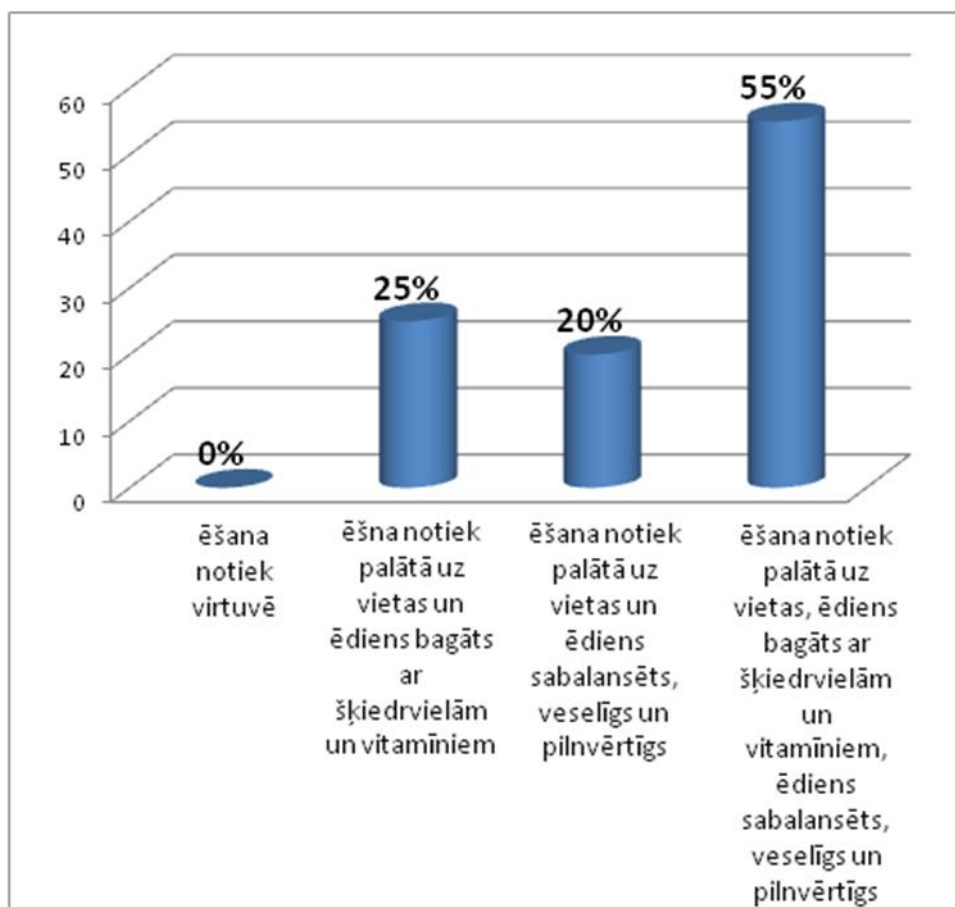
6.att. Pacientu gultas raksturojums

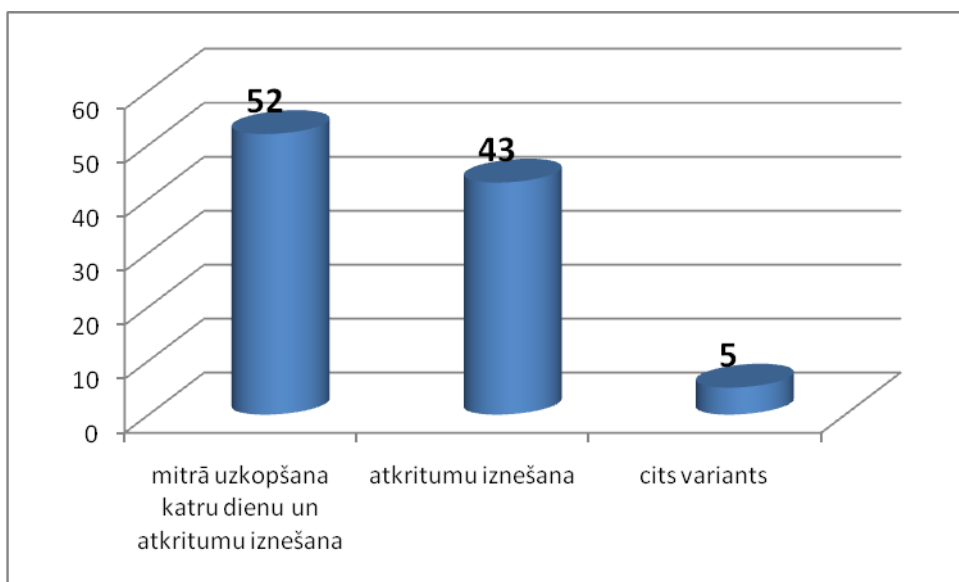
7.att. Pacientu attiecības ar citiem cilvēkiem

8.att. Respondentu domas par gaisa kvalitāti telpās

9.att. Respondentu viedoklis par pacientu ēdināšanu slimnīcā

10.att. Telpas tīrības nodrošinājums pacienta skatījumā

X klīnikas vadītājam
Latvijas Universitātes Māszinību programmas
Vineta Kalniņa

iesniegums.

Lūdzu atļaut veikt bakalaura darba pētījumu “Mainīgās vides ietekme uz pacientu veselības aprūpes iestādē” Jūsu vadītajā klīnikā laika periodā no 8. aprīļa 2010. gada līdz 30. aprīlim 2010. gada. Iegūtie dati būs anonīmi, konfidenciāli un tiks izmantoti tikai manā bakalaura darbā. Iesniegumam pievienoju aptaujas anketu respondentiem.

7.aprīlis 2010. gads

Vineta Kalniņa

Atļaut veikt pētījumu.....

(paraksts)

.....
(amatpersonas vārds, uzvārds)

.....
(iestāde)

.....
(datums, mēnesis, gads)

Bakalaura darbs "Mainīgās vides ietekme uz pacientu veselības aprūpes iestādē" izstrādāts LU Medicīnas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Vineta Kalniņa _____ datums

(paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Mag. Mz., Mag. Paed. Ina-Mežiņa Mamajeva _____ datums

(paraksts)

Recenzents:

Darbs iesniegts Medicīnas fakultātes Veselības Zinātņu Bakalaura Māszinību Studiju Programmā
__ datumā.

Metodiķe: Vārds, uzvārds _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

__ . __ . 2010. prot. Nr. __, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: _____